

Alfara i el seu entorn

Joan Serra i Saun

Alfara és un poble al peu dels Ports, on la carretera que puja de Roquetes i Tortosa acaba aquí, tal com passa amb Paüls, essent un poble muntanyenc amb característiques molt similars.

Un gran confusionisme existeix entorn al seu nom compost, motivat per tenir al seu terme l'antiga vila de Carles, avui en runes, però amb antecedents històrics prou importants perquè els escriptors en tinguessin opinions particulars en base a les argumentacions agafades per fets determinats. D'aquesta manera trobem anomenat com: Alfara de Carles, Alfara dels Ports o senzillament Alfara.

L'origen d'Alfara com a poble també és polèmic entre els historiadors, donat que fins i tot alguns ho confonen, degut a l'abandó de Carles per l'epidèmia de 1479 i refugiar-se els seus habitants, es diu que el fundaren llavors.

El cert, és que Alfara ja existia, i potser

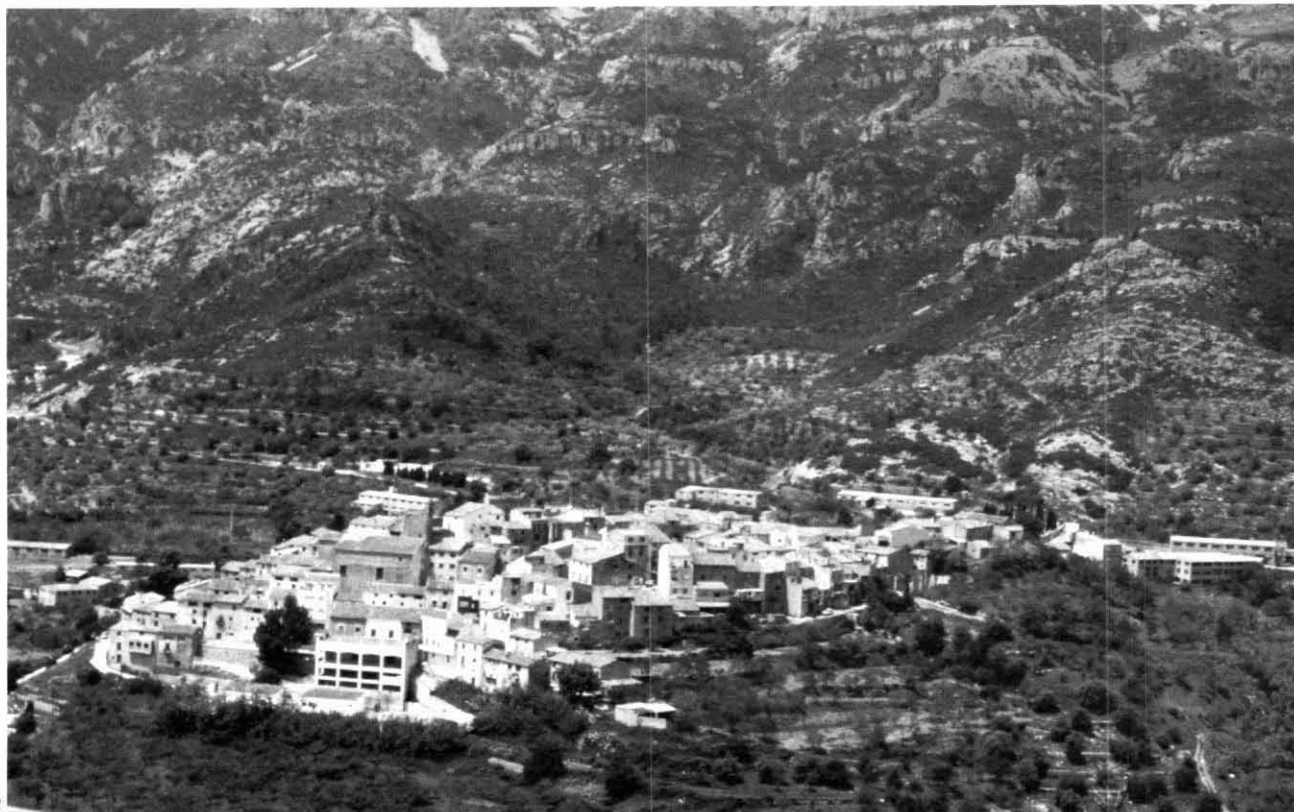
tenen més fonament els que consideren, que al donar cabuda a la gent que deixava Carles, fou quan realment es formà un nucli important de població, al que fins aquells moments havia estat un llogarret.

Del seu nom cap dubte existeix sobre l'origen àrab, equivalent a teuleria "Alfahar" o també "Al-faknkar" o treball en fang.

D'aquesta època es coneix l'anomenada que tenien els objectes i utensilis d'alfareria i teuleria, que possiblement per la proximitat amb Tortosa (Dertosa), gran capital sarraïna, havien trobat les terres adequades per a la seva fabricació i subministrament.

Les pintures rupestres, restes ibèriques com també un tros de calçada romana i vila abans d'arribar a l'actual poble, mostren el seu habitatge anterior als àrabs, però no en tenim un testimoni d'haver-hi una població com a tal.

De tota manera, i tan sols com a observadors

KC

KC

Moleta d'Alfara, cara NE

podem veure que el poble és situat emparat de poques defenses naturals, com es tenia costum de fer durant la dominació mora per aquestes terres, la qual cosa confirma que el caseriu a vora les teuleries reunia a poques famílies.

Amb la davallada de Carles i la desesperació d'aquelles gents, davant una epidèmia (pesta negra) que no podien combatre, és fàcil comprendre que Alfara fou el refugi de la seva fugida, per trobar-se com a nucli poblat més proper a 6 km, fent les noves cases com un recinte emmurallat improvisat, aprofitant parets fortes per tancar el poble, que amb carrers estrets i cap harmonia urbanística subsisteixen encara, però amb un encís que els actuals pobladors l'hi han donat en omplir de testos amb flors arreu, sobretot en racons que resulten acollidors.

L'actual església parroquial dedicada a Sant Agustí, acabada de construir al 1790, consta de tres naus amb una torre adossada amb caire per a la defensa, fent la funció de campanar, acabant la part frontal on hi ha les campanes, amb un estil més antic que no correspon a l'estructura general de la façana de l'església.

El retaule i figures procedents de Sant Julià de Carles foren cremats durant la guerra civil de 1936-39, que tantes destrosses ocasionaren a l'art religiós a tot el país.

Dins el pati d'una casa encara es pot veure una paret de l'antiga parròquia dedicada també a Sant Agustí, on hi ha una arcada de mig punt tapiada.

Els habitants actuals mostren una vida assossegada i tranquil·la, típica dels pobles agrícoles i sense circulació, tal com passa amb els pobles on s'acaba una carretera. Encara es pot veure fer cabassos al raser del sol, i puntilles a les dones de certa edat. És molt preocupant la mitjana d'edat alta en una població escassa d'habitants a pocs anys vista.

A la partida del Toscar, al mig de la Vall del Bosc Negre, emplaçat al cim d'un pujol (431 m.)

hi ha les restes de l'anomenat Castell de Carles, al peu del qual hi ha l'ermita de Sant Julià, antiga parròquia de la desapareguda vila de Carles.

En aquest cas l'antiguitat del castell no correspon al nom que deuria tenir abans que els sarraïns l'abandonessin, doncs el seu nom apareix després de la reconquesta cristiana en tots els documents de donació, amb la denominació comú de Castles, equivalent en català a Carles, versemblant a castells o fortificació, en castellà castrum. Tot vol dir que no li trobaren nom propi, i com sigui que la conquesta de Tortosa i de Miravet deuria ocupar més l'atenció als conqueridors, poc deuria preocupar aquest detall.

A la recerca històrica hi trobarem més dades i detalls, per passar a la descripció actual.

Aquesta part del terme és més rica en aigües i per tant, en vegetació sempre verda, amb poques terres de cultiu donat el seu relleu, i amb alçades importants. Amb tota aquesta amalgama tan variada hi trobem falles, plegaments, turons, tossals, barrancades i fonts, com la del Bosc Negre, la Cova Pintada, dels Anells, del Mascar, Bassiets, de Ximenot, Bassis de la Solana, de les Gúbies, el Toscar, Santa Magdalena, els Ullals de la Canaleta, que recorren pels barrancs fins l'Ebre. Aigües que d'antuvi

KC

Campana de l'església d'Alfara. 1967

Ramon del Nero, pastor de Roquetes, al Coll d'Alfara. Novembre de 1967.

havien fet moure els molins d'oli (de Palaca), o de farina, tal com els del Port, de Sorolla, de l'Oliva, de Planilles, i altres de paper, vidre i per les fàbriques de teixits.

Més enllà continua el terme cap a dintre els Ports, tot i que per conflictes de temps passats, va perdre part del terme, limitant amb Horta de Sant Joan, Arnes i Beseit a la partida de la Paridera i les Gúbies del Regatxol.

Recerca històrica

Prehistòria - A la "Cova Pintada" per l'any 1914, M. Miles Burkit descobreix unes pintures rupestres que més tard l'any 1935, l'arqueòleg i investigador H. Breuil catalogaria i publicaria dintre l'apartat de l'anomenada pintura esquemàtica abstracta.

Dominació romana - Troç de calçada i restes del que podria haver estat una vila, prop la carretera. No ha estat explorat arqueològicament.

1149 - Pere de Sentmenat rep d'en Ramon Berenguer IV el Castell de Carles amb motiu de distingir-se amb la presa de Tortosa.

1170 - Arnau de Sentmenat, fill de l'anterior, heretà el castell, junt amb grans propietats de Tortosa.

1237 - Carta de població d'Alfara i carta-poble de Carles atorgada a Ramon de Sentmenat.

1287 - Guillem de Sentmenat atorga donació de Carles i del caseriu d'Alfara al fill Pericó.

1315 - Conveni entre Pere de Sentmenat i la ciutat de Tortosa sobre les terres comunals.

1321 - Fitament del terme, jurisdicció, límits amb Tortosa i Horta. Intervé Pere Calvet jutge de la Cúria reial sobre les querelles entre Tortosa, el Castellà d'Amposta i el Comanador d'Horta.

1384 - El rei Pere el Cerimoniós consumeix la venda als seus drets a en Juan Don Sancho de Saragossa.

1432 - Tortosa compra Carles que als anys següents incorpora com agregat al seu municipi. El clero escull el Toscar i l'ermita de Santa Magdalena com a lloc de repòs i estiuieg.

1479 - Una gran epidèmia a Carles acaba amb aquest nucli de població. Els que sobreviuen es traslladen a Alfara, i desapareix la seva parròquia al no repoblar-se al cap dels anys.

1500-1800 - La baronia d'Alfara i Carles resta vinculada a la ciutat de Tortosa amb constants disputes fins que en plets per les fitacions i tala d'arbres, Tortosa aconsegueix la partida de la Mola de Catí en detriment d'Alfara que perd aquest territori per sempre.

1800-1840 - Guerres napoleòniques, carlistes i guerra civil amb les seqüeles similars a la resta de pobles de la comarca.

Anada a la Moleta d'Alfara

La Moleta es troba al nord d'Alfara i és un turó molt característic per la seva forma retallada, i que el cim sembla tingui la forma d'un castell, sobretot de matinada i al capvespre quan es dibuixa la silueta al cel. És estrany que per la seva alçada de 807 metres i la seva situació no fos aprofitada per construir-ne un castell precisament, protegit per la serralada de l'Espina amb la Coscollosa (878 m.) al darrera seu, i tota una vall que baixa fins a l'Ebre.

Per anar-hi cal agafar el camí de la Font Nova, fins al barranc de la Moleta, que es pot seguir fins la Font de Domingo i pràcticament ja s'ha arribat. També podem seguir fins la Font Nova ple de massets i pujar-hi per darrera. Es pot fer en hora i mitja.

Pujada a l'Espina

Per pujar a l'Espina, tot just es surt d'Alfara cal agafar el camí que en passar el Mas d'Alexandre es troba la Font del Bassís. El terreny comença a agafar alçada amb la partida de Pel Ras a la dreta, i la Punta del Bassiol a l'esquerra fins que trobem el Coll d'Alfara, i ja sense camí es puja al cim de 1.182 metres, que fa límit als termes de Paüls i Horta de Sant Joan.

La visió és magnífica al contemplar la carena muntanyenca amb les valls per les dues vessants, amb infinitat de camp per endavant, sobresortint els tossals que d'alçada similar enlairen cap al cel les seves puntes. Donat que el panorama és força contemplatiu i dels 334 metres d'Alfara es passa als 1.182, cal destinar-hi almenys dues hores.